

Релігійний текст має багатозарову структуру, відзначається полісемією, метафоризацією, насичений фразеологізмами, афористичними висловами, має складну синтаксичну організацію, містить текстові зауваження й узагальнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. Івана Огієнка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2009. – 1151 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2002. – 1440 с.

УДК 372. 461 81’223

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО РАДІОЖУРНАЛІСТА: РЕАЛЬНІСТЬ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Майя Нагорняк
(Київ, Україна)

У статті висвітлено проблему українського медійного сьогодення, зумовленої вкрай низьким рівнем мовленнєвої культури студентів, які оволодівають спеціалізацією «Радіожурналістика»; здійснено спробу накреслити шляхи піднесення культури мовлення майбутніх працівників радіостанцій.

Ключові слова: мовлення, мовленнєва культура, радіожурналіст, інформаційне повідомлення, інформаційна програма.

В статтє освещена проблема украинской медийной реальности, связанной с достаточно низким уровнем речевой культуры студентов, которые овладевают

спеціалізацією «Радіожурналістика»; предпринята попытка очертить пути повышения культуры речи будущих работников радиостанций.

Ключевые слова: вещание, речевая культура, радиожурналист, інформаційне повідомлення, інформаційна програма.

In the article the author accents attention on one of the sickliest problems of Ukrainian medium reality, related to the low enough level of speech culture of students that seize specialization “Radiojournalism”; an attempt to outline the ways of increasing the culture of speech of future workers of the wireless stations is undertaken.

Key words: broadcasting, speech culture, radiojournalist, information message, information program.

Постановка проблеми. Життєдіяльність кожної людської особистості немислима без мовленнєвих процесів. Адже будь-яка конкретна ситуація здійснюється із наперед визначеною метою і потребує практичного користування мовою. З огляду на широку сферу застосування, мовлення є поліфункціональним. І саме у цій поліфункціональності відображається повнота і багатство мовлення як такого. Приміром, воно здійснює комунікативну функцію – без мовлення неможливо зреалізувати процес спілкування людей між собою. У мовленнєвих процесах виявляється і пізнавальна функція – за допомогою мовлення людина дізнається про навколишній світ. Не можна не зважати на емотивну функцію – саме у мовленні людина може продемонструвати свої емоції. Мовлення виконує також естетичну функцію – завдяки йому людина здатна створювати художні образи, твори.

Важко назвати сферу людських інтересів, в якій би не використовувалося мовлення. У практичній діяльності

журналіста, зокрема, того, який працює на радіостанції, мовлення відіграє чи не найголовнішу роль. Вербальне спілкування ведучого, кореспондента, коментатора, оглядача зі слухачами є діалогічним. Воно забезпечує людині – і тій, що перед мікрофоном, і тій, яка не бачить свого співрозмовника, – вільний, швидкий виклад думок. А також допомагає оволодіти новим мовним матеріалом, успішно використовуючи його в різних обставинах і побутової, і наукової діяльності. Але таке успішне використання нового мовного матеріалу можливе лише за умови, якщо мовлення радіожурналіста є довершеним. Це залежить від такого чинника, як рівень володіння мовою. Здатність розрізняти, а, відтак, використовувати різні мовні засоби, що є найбільш доречними для конкретної ситуації, і становить мовленнєву культуру. На превеликий жаль, мовленнєва культура сучасних студентів, які оволодівають радіожурналістським фахом, є невисокою. І це не може не турбувати, оскільки уже під час проходження навчально-виробничої і переддипломної практик (не кажучи про перші роки роботи на радіовиробництві) студенти демонструють зневажливе ставлення до роботи над підвищенням свого інтелектуального рівня, піднесенням культури мислення. Саме завдяки цим складникам і виховується культура мовлення. Через те надто вагомим для студента, майбутнього радіожурналіста, є формування і, що не менш важливо, збереження здатності учитися мови впродовж усього свого життя.

У цьому випадку можна стверджувати, що такий радіожурналіст своїми матеріалами й передачами викликатиме довіру в слухачів. Тому-то студенти, майбутні працівники мікрофона, мусять ставити собі за мету досягти високого рівня мовленнєвої культури.

Актуальність дослідження. Ми живемо у добу інформаційного суспільства – інформація про довкілля

практично щомиті супроводжує кожного з нас. Відомості, які люди сприймають і засвоюють каналами радіо, характеризуються оперативністю, доступністю та зручністю, що зумовлено функціональними перевагами цього виду мас-медіа. Слухання новин і тематичних передач по радіо, зокрема, й мережевому стало невід'ємною частиною життєдіяльності сучасної людини.

Але, споживаючи у перманентному режимі інформаційні продукти, слухачам, на жаль, доводиться чути низькопробне мовлення радіожурналістів. Йдеться про тотальне неуміння працівників мікрофона гідно презентувати інформаційний випуск чи програму з мовної точки зору, суцільне нехтування особливостями стилістики усної розповіді (адже вона лежить в основі подачі новин на радіо). Не можна не зважати також і на те, що у практиці радіомовлення останнім часом стала домінувати настанова, зумовлена необов'язковістю дотримання акцентуаційних, лексичних, синтаксичних норм під час підготовки та оприлюднення інформаційних та інших передач. Немає сумніву в тім, що означені явища беруть свої витoki з практичного навчання майбутніх радіожурналістів – студентів Інституту журналістики. Адже ж шлях до набуття журналістської майстерності починається зі студентської лави. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань у підготовці журналістських кадрів має стати виховання мовленнєвої культури, допомога у набутті студентами таких знань й умінь, які б дозволили їм як майбутнім радіожурналістам наблизитися до мовленнєвого ідеалу. Адже безсумнівним є той факт, що радіожурналіст (чи то ведучий, чи то кореспондент, чи то оглядач) є головною фігурою інформаційного радіомовлення у системі соціальних комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування мовленнєвої культури радіожурналістів

– і практиків ефіру, і студентів спеціалізації «Радіожурналістика» – приділяли увагу Олександр Пономарів, Анастасія Мамалига, Людмила Шевченко, Дмитро Данильчук, Людмила Хоменко, Олесь Гоян, Віта Гоян, Віктор Миронченко, Юрій Єлісовенко та чимало інших дослідників мови засобів масової комунікації та учених-журналістикознавців. При цьому, на жаль, окремого дослідження щодо виховання мовленнєвої культури майбутніх радіожурналістів немає, що й зумовило потребу в даній статті.

Мета статті. Привернути увагу до сучасного стану мовленнєвої культури майбутніх радіожурналістів і здійснити спробу накреслити шляхи піднесення культури мовлення майбутніх працівників радіостанцій. Задля досягнення мети був проведений аналіз матеріалів навчальної інформаційної програми «Студентська хвиля», підготовленої студентами радіогрупи 3-го курсу Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка впродовж 2012-2013 н.р. у межах навчальної дисципліни «Спеціалізація. Радіомовлення. Радіожанри. Прямоефірне радіомовлення». Також для аналізу використовувалися творчі роботи, що виконувалися студентами 2-го курсу Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка впродовж 2012-2013 н.р. у межах навчальної дисципліни «Журналістський фах. Радіовиробництво».

Виклад основного матеріалу. Мовленнєва культура майбутніх працівників засобів масової комунікації, зокрема, тих, хто налаштований працювати в аудіовізуальних медіях, є неодмінним складником їхнього високого професіоналізму. Безперечно, яким би довершеним з літературної точки зору не був текст повідомлення, підготовлений радіожурналістом, він так і залишиться безбарвним, сірим і невиразним,

а, головне, втраченим для слухача, якщо людина перед мікрофоном не володіє належним рівнем мовленнєвої культури.

З одного боку, зважаючи на надто стрімкі інтеграційні процеси у розвитку людства, небачені темпи вдосконалення мультимедійних технологій, культура мовлення студентів-журналістів могла би бути доволі високою. З другого боку, високий рівень мовленнєвої культури не став загальнонаціональним надбанням молоді. Причини цього явища на поверхні – не є таємницею той факт, що більшість молодих людей користується українською мовою виключно на академічних заняттях. У міжособистісному спілкуванні, у побуті, у мережі вони послуговуються виключно російською мовою. Природно, що в такій ситуації цілковито відсутня потреба виявляти увагу до правильності та чистоти української мови. Чимало зі студентів-журналістів схиляються до думки, що навчається рідної мови, щойно переступлять поріг радіостанції або телестудії, що є однозначно хибним поглядом. У цьому зв'язку сьогодні надто актуальними є судження дослідниці Надії Бабич, яка зауважує, що культуру мовлення формує запас знань, любов до рідної мови, прагнення до самовдосконалення, бажання вбирати в себе те, що віками виробило людство, геній рідного народу [1, с.18]. До речі, варто зазначити, що, виступаючи у Києві на Міжнародній науково-практичній конференції «Мова. Суспільство. Журналістика» у квітні 2013 року, згадана дослідниця наголосила, що внаслідок втрати суспільством соціальної совісті й соціального сорому відбувається вульгаризація мовлення. На думку Надії Бабич, головною причиною такого ставлення до слова є втрата ним сакральності.

Мовознавець Ольга Пазяк вважає чистоту мовлення важливою комунікативною ознакою засобів масової

інформації. Під цим терміном дослідниця розуміє таке мовлення, в якому відсутні елементи, чужі літературній мові. Найчастіше, за її словами, в цій функції виступають слова і словосполучення, стилістично невиправдані в усному і писемному мовленні. Ольга Пазяк зазначає, що до них належать стилістично марковані групи лексики та фразеології, які не «вписуються» в контекст при зв'язному мовленні і через те й не вмотивовані. Це варваризми, кальки і напівкальки, жаргонізми, діалектизми, вульгаризми, просторічні слова, канцеляризми, зайві слова, слова-паразити та інше [5, с.208].

Основною проблемою у царині мовленнєвої культури майбутніх радіожурналістів, на думку авторки статті, є часткова або повна відсутність мовного чуття. Йдеться про нерозуміння слововживання на підсвідомому, інтуїтивному рівнях відповідно до законів усного мовлення, яке вважається ситуативним, тоді як писемне – контекстуальним. До речі, уже згадувана нами Надія Бабич виділяє ще й таке мовлення, як внутрішнє. Вочевидь, воно тісно взаємопов'язано з мовним чуттям. Внутрішнє мовлення, наголошує дослідниця, не реалізується ні у вигляді звуків, ні у вигляді знаків: воно служить для підготовки процесу спілкування, регулює поведінку, опрацьовує отриману інформацію. Вчена схиляється до думки, що обидві форми – писемна та усна – мають свої переваги, що не дають можливості вважати жодну з них багатшою чи виразнішою. У писемному вияві мовлення, зауважує вона, більш організоване, відзначається ретельністю добору лексики, граматично оформляється складніше, дотримання норм тут строгіше. В усному мовленні може безпосередньо застосовуватися інтонація, міміка, паузи і жести [1, с.13].

Зважаючи на означене вище, може стверджувати, що майбутні журналісти мають неабиякі труднощі і щодо

усного мовлення, і щодо писемного. А починаються вони, вочевидь, із неналагодженого внутрішнього мовлення людини.

Задля підкріплення своїх думок пропоную здійснити невеличкий екскурс у практичні заняття з журналістського фаху студентів 2-го та 3-го курсів Інституту журналістики. Напередодні Дня Перемоги другокурсникам було дано завдання – підготувати радіозамальовку про те, чим є для них цей день. Необхідно зауважити, що радіозамальовка належить до художньо-публіцистичних жанрів, тож, передбачає відображення навколишньої дійсності за допомогою художніх образів. На жаль, лише кілька осіб із групи застосували творчий підхід при виконанні завдання, більшість студентів подали свої міркування доволі спрощено та примітивно, на рівні загальних фраз, які ні до чого не зобов'язують. Окрім цього, вразила стилістично маркована лексика, якою послуговуються молоді особи. Мова йде, передовсім, про велику частотність використання вульгаризмів і просторічних слів.

Ось фрагменти із творів студентів (стилістику збережено):

1. *Це свято 9 травня, на жаль, в нашій країні просто замилювання очей. Гидко і бридко від майочіння імені Попова на пакетиках, що їх дарують ветеранам. Грубо кажучи, це просто «отпердеж» (прошу вибачення, якщо Ви думаєте, що недоречним є вживання цих слів, але я вважаю, що є речі, які слід називати своїми іменами).*

2. *День Перемоги – це не моє свято, я не перемагала. Це свято ветеранів і їхніх рідних. Я розумію, що коли б не вони, мене могло б не бути на цьому світі, але святкувати їхню перемогу я не можу, для мене це як святкувати чужий день народження... В цей день іменинник не я.*

3. *Це день, коли ветерани розправляють плечі, скидають зморшки, дістають медалі і парадний одяг. Їхні*

очі блищать від сліз, а в руках парна кількість тюльпанів чи гвоздик, які несуть, як останню дань втраченим близьким людям.

4. *На жаль, весь зміст звівся до непомірного вживання алкоголю. Причому, після другої чарки ніхто вже не пам'ятає приводу самої п'янки. Люди просто веселяться і часто не усвідомлюють усього трагізму події.*

5. *Для мене 9 травня – свято. День, коли у душі підіймається хвиля вдячності, ніжності та скорботи. Спасибі тим людям і нехай благословить їх Господь.*

6. *Розповідати історію своєї родини було б смішно, бо чи не в кожній українській родині є власна, страшна і гірка. Хочеться просто, щоб вона не залишалась десь там, у нетрях спогадів, а щоб її переповідали з покоління в покоління.*

7. *Квіти в руках ветеранів Великої Вітчизняної війни й особи цих людей похилого віку, на яких одночасно можна було прочитати й радість, і гордість, і біль, і смуток.*

Однією з вад у цих фрагментах творів є порушення логічності викладу, що є важливою комунікативною ознакою мовлення будь-якої людини, не лише журналіста. Для логічності, наголошує Ольга Пазяк, вагомим є те, що й окреме висловлення, і цілий текст не повинні суперечити змісту викладеного. Єдність цього змісту повинна бути і в межах висловлення, і в межах тексту [4, с.49]. До речі, у самому тексті діють різні умови логічності – вона залежить від правильності висловленого мовними засобами зв'язку окремих висловлювань у тексті, від дотримання переходів від однієї думки до другої, другої до третьої, від членування тексту на абзаци, від уміння добирати синтаксичні конструкції, що виражають зміст і т.д.

Тепер стосовно усного мовлення. Зазначу, що студентами радіогрупи 3-го курсу готується щотижнева

навчальна інформаційна програма «Студентська хвиля». Майбутні радієники впродовж тижня здійснюють пошук, збір, відбір інформації про найцікавіші події зі студентського й молодіжного життя, після чого презентують передачу у межах Всеукраїнської мережі «Кампус-Радіо». Отже, усі текстові повідомлення після обробки начитуються у навчальній радіостудії. На жаль, в більшості ведучих, у ролі яких спробували себе студенти, відсутнє розуміння того, що будь-який матеріал необхідно максимально пристосовувати до законів усного, інформаційного радіомовлення. Інакше кажучи, приводити його до вигляду, придатного для передачі в ефір. А якщо таке розуміння й присутнє, то спостерігається цілковите неуміння застосовувати свої теоретичні знання на практиці, себто в умовах реального ефіру.

Ось фрагменти з інформаційних повідомлень (стилістику збережено):

1. *Громадська ініціатива «Студентський захист» прохатиме Кабінет Міністрів України скасувати рішення про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням. Як зазначає координатор громадської ініціативи Андрій Черних, примусова праця у нас заборонена, тож пора скасувати таке ганебне явище, як довідки про працевлаштування та прийняти новий порядок надання роботи випускникам.*

2. *Харківський політехнічний інститут приєднався до освітньої ініціативи Вікіпедії і тепер студенти та аспіранти замість рефератів зможуть писати статті для української Вікіпедії. Координатор «Освітньої програми Вікіпедії» у Харкові Сергій Петров зазначив що внесок студентів у Вікіпедію значно перевищує їх мотивацію, оскільки статті може прочитати весь світ, а не лише їхній викладач.*

3. Вони вважають, що це дасть можливість удосконалити їхню роботу, адже погані оцінки будуть означати, що студенти не розуміють предмет і варто змінювати тактику викладання.

4. Міністр інфраструктури Володимир Козак уточнив, що відтепер вимагатимуть документи у пасажирів не під час купівлі квитка, а саме під час посадки на потяг.

5. Фестиваль, що проводять в Україні французи, вже 10 років поспіль збирає колосальну аудиторію. Минулого року – це 50000 тисяч глядачів, та цього разу, можливо, ще більше, адже десятирічний ювілейний захід обіцяють зробити просто феєричним.

Основною вадою цих фрагментів новинних повідомлень є їхня, так звана, газетність або надмірна розлогість, розволікність. Технологічний принцип викладу новин для передачі по радіо характеризується тим, що сутність події мусить подаватися максимально просто й чітко, доступно пересічному слухачеві.

Як бачимо, мовленнєва культура майбутнього радіожурналіста – а це стосується і усного, і писемного мовлення – ще надто далека від довершеності. З цим не можна змиритися, адже, як слушно зауважив російський радіожурналіст та дослідник Юрій Гальперін, погане, неадаптоване мовлення так само дратує слух, як і фальшива музика. За його словами, ось тоді-то й вимикається радіо, але ще раніше «вимикається» слухач [2, с. 20]. Задля уникнення подібного явища необхідно чітко знати, яким чином потрібно підносити рівень мовленнєвої культури студентів.

На думку авторки статті, молодим людям слід прищеплювати розуміння того, що висока мовленнєва культура – це, насамперед, розвинуте внутрішнє мовлення. Йдеться про той внутрішній голос, за допомогою якого

людина здатна спілкуватися сама із собою. Розвинути його можна тільки шляхом постійного читання, у тім числі художніх творів, зокрема, рідною мовою. Адже не секрет, що чимало студентів не володіють навичками осмисленого читання, у них доволі слабо розвинуте почуття естетичної насолоди від процесу читання.

Стрімкий науково-технічний розвиток людства, мультимедійні технології, які захопили сферу мас-медіа, призвели до того, що переважна більшість студентів виявляє байдужість до гуманітарних дисциплін, зокрема до мови й літератури. У зв'язку з цим дедалі більше втрачається потреба системності у вивченні згаданих навчальних предметів. Звідси виникає поверховість знань. Отже, ще одним шляхом до піднесення мовленнєвої культури є поглиблення знань з мови та літератури.

Не можна не зауважити, що одним із шляхів підвищення рівня мовленнєвої культури студентів є подолання практики білінгвізму, адже саме вона спричиняє практично у всіх мовців явище інтерференції. І позбутися його можна лише за умови досконалого знання лінгвістичних систем обох мов. Адже викладачі не можуть заборонити студентам розмовляти російською чи іншою мовами, а от допомогти усвідомити елементи практичного застосування мов у конкретній галузі знань чи у конкретній ситуації, не допускати змішування мовних явищ – зобов'язані.

Висновки. Виховання мовленнєвої культури майбутнього радіожурналіста є, безумовно, однією з важливих фахових, мовних, педагогічно-психологічних проблем професійної освіти України у сфері соціальних комунікацій. Це диктується певними суб'єктивними та об'єктивними чинниками. Мається на увазі, зокрема, тотальна практика білінгвізму, яка фактично унеможливує роботу із самовдосконалення студента у царині культури

мовлення. При цьому потрібно зважати і на той факт, що добрий зразок як один із найефективніших засобів формування мовленнєвої культури, в Україні, власне, відсутній. На превеликий жаль, еталони культури мовлення, а це преса, радіо, телебачення, кіно, мережа, не демонструють довершеності й літературності у своїх передачах. Себто законодавцями мовленнєвої культури вони є доволі мінімально.

Отже, щоб мовлення ведучого, кореспондента, коментатора приносило слухачам естетичну насолоду, архіважливим є усвідомлення студентами потреби повсякчас дбати про власний мовленнєвий процес.

У формуванні високого рівня своєї мовленнєвої культури студентам слід обережно ставитися до різноманітних модних віянь, які останнім часом охопили аудіовізуальні мас-медіа. Важливим є не потрапляти під їхній вплив, оскільки кожен крок у цьому напрямі означає віддаленість мовця від чистоти мовлення.

Перспективи подальших розвідок. Питання формування мовленнєвої культури майбутніх радіожурналістів потребує комплексного вирішення. Безсумнівно, актуальним є вивчення таких його аспектів, як робота над піднесенням внутрішнього мовлення, що є своєрідною підготовкою до виховання усного й писемного професійного мовлення, спрямування уваги студентів на поглиблення свого інтелектуального рівня, культури мислення, загальної культури та інше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н.Д.. Основи культури мовлення / Бабич Н.Д. – Львів : Світ. – 1990. – 232 с.
2. Гальперин Юрій. В ефіре – слово / Юрій Гальперин. – М.: Искусство. – 1977. – 168 с.
3. Нагорняк М.В. Мовна культура ведучого інформаційних радіопрограм / М.В.Нагорняк // Вісник Київського університету

- імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – 1998. – Вип.7. – С.52 – 56.
4. Пазяк Ольга. Логічність як важлива комунікативна ознака сучасного українського мовлення журналіста / Ольга Пазяк // Роль ЗМІ в процесах державотворення / За загал. ред. А.З.Москаленка. – К.: ЦВП. – 1997. – С. 40–52.
 5. Пазяк Ольга. Чистота мовлення як важлива комунікативна ознака в сучасних засобах масової інформації України / Ольга Пазяк // Сучасне та майбутнє журналістики в плюралістичному суспільстві : Матеріали науково-практичного українсько-швейцарського семінару / За ред. проф. А.Москаленка, М.Герольд, проф. В.Іванова. – К.: Центр вільної преси. – 1999. – С.208–209.

УДК [070:343](042.4)

КРИМІНАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА:

**теоретичні засади експериментальних підходів з
визначення впливу медіа насильства на аудиторію ЗМІ.
*Частина перша.***

**Ольга Порфімович
(Київ, Україна)**

У статті проаналізовано загальну ситуацію в країні щодо впливів журналістських матеріалів, які містять сцени насильства, на аудиторні настрої. Подано короткий історичний екскурс з даної проблематики. Наголошено на виключній актуальності досліджень з боку студентів медіаспеціальностей у цій сфері.

Ключові слова: *медіавпливи, кримінальна журналістика, медіанасильство, дослідження.*

В статье анализируется общая ситуация в стране относительно влияния журналистских материалов, которые содержат сцены насилия, на аудиторные